

Без кићења и церни фролова.
 И купања остали родова!
 О, жалости и чудна времена,
 И страшнога кужнога имена,
 Мати несме ћери да приступи,
 Нити отац сину да послужи.
 Многи момци као соколови,
 И девојке кано лабудови
 Лишише се свадбе и весеља,
 Свог живота и брачнога венца;
 Многе мајке церним се завише,
 И до смрти своје перси бише.
 Домови се славни порушише,
 И многе се ствари разграбише;
 Никим свану, а ником се смрче,
 Штоно неки од стари прорече.
 Неста прве славе и весеља,
 Неста људи, неста пријатеља,
 Све пропаде и све се промени,
 Од жалости нигдар не спомени.
 О, Иригу, жалости велика,
 Ти баш страда, што није прилика.
 Да је тебе ватра попалила,
 Ил' да те је вода потопила,
 Опет неби штета така била,
 Нити жалост на сердцу се свила,
 Јер би људи живи останули,
 И своју би штету попунили!
 Ирижани, жалосна вам мајка,
 Дочекасте жалоснога данка,
 Јесте ли се тому ви надали,
 Или у сну сан такав саснили
 Да вас шанцем окружују свуда,
 Канда ће то трајат
 До страшнога суда.

И кордуном наоколо вежу,
 И тродуплу свуд нареде стражу,
 Пак по сву ноћ шиљбоци бердачу;
 „Има л' тко жив!“ —урличу и вичу.
 Пол године тако пребивасте,
 У планини зиму пробависте,
 А кад веће и часни пост дође,
 Тадај контромац правити се пође.
 Контромац два тадак начинише,
 Из планине тад се иселише.
 Шест недеља ту сте пребивали,
 Од вермеђе хлеб сте добијали,
 Потом кад су варош оправили,
 Онда су нас сасвим распустили,
 Јер је болест већ била престала,
 И всрош се опет отворила.
 Сви се здраво натраг повратисте,
 И судбину божју добро исплатисте.
 Богу хвала на његовом дару
 И пресветлом римском цесару,
 И високородном господару,
 У то време царскоме ћесару,
 Кој' је царску заповест добио
 И за ни се праведно трудио!
 Што вам каза, то је све истина,
 Ако ћете, ја ћу се заклети:
 Јест' тако ме не изјели вуци
 Под цамијом гдје клањају Турци.
 Тамо кажу сење и јасење,
 Међу браћу здравље и весеље!
 Вита јело узви горе гране,
 Нек су здраво све јуначке главе!
 Доћи ће нам време боље,
 Опет ће се Ириг населити;
 Док је глава биће и капа!

Конец

Sa tekstom od 164 stiha napisanim u po dva stupca na obe strane, jednog polu-tabaka formata 33×20,5 ona je značajan prilog poznavanju kuge u Irigu 1795. Ispevao ju je, kako se iz samog sadržaja vidi, anonimni narodni pevač ubrzo posle prestanka kužnog haranja. Na tu nas pretpostavku navodi nekoliko stihova, među njima poslednji u kome se peva da će skoro doći vreme kada će se Irig opet naseliti. Pesmu je najpre ispevao a potom zapisao, po mnogo čemu sudeći, očevič, bolje reći savremenik događaja. Ono što daje pesmi osobitu draž jednog dokumenta značajnog u prvom redu s medicinskog, ali ništa manje i s istorijskog, etno-sociološkog i psihološkog stanovišta jeste neobična podudarnost u hronološkom nizanju događaja s onim poznatim nam iz istorijskih izvora.

U izvesnoj meri pesma je interesantna i sa književnog gledišta. U njoj se oseti, tu i tamo bljesne u po kojem stihu lepota prave narodne poezije, ali uokvirena, sputana i onemogućena mnoštvom crkvenoslovenskih izraza. Narodni stihovi su dosta retki, ali vičnom oku istraživača jasno uočljivi. Opšta fizionomija pesme više je samoučka pesnička tvorevina hronološkog opisivanja jednog događaja, lišena umetničkog izraza prave poezije u celini. Po svojoj koncepciji i izražajnom sklopu bliža je narodnoj no umetničkoj poeziji, ali se zadržala upravo na trenutku svoga formiranja, te ostala ni narodna ni dovoljno umetnička.

IZVORI

¹⁾ *Simonović Radivoj*, Kuga u Sremu godine 1795—1796, Pančevo, 1898. — ²⁾ Arhiv Srpske akademije nauka i umetnosti. Vukova zaostavština 8552/264 (42). — Ove se pesme najpre dotakao Borivoje Marinković u članku: „*Jedan prilog srpskog građanskog pesništva*“, *Izraz*, Sarajevo, 1957, br. br. 7—8, str. 163—166, a zatim je u međuvremenu objavio (ćirilicom) u celini 1966. godine u svom značajnom delu „*Srpska građanska poezija*“, Beograd, 1966. Tom II, br. 406, str. 138—142. i str. 450.

Ilija NIKOLIĆ

UN POÈME SUR LA PESTE À IRIG, EN 1795,

Dans la vallée de Srem, au nord de Belgrade, la peste a sévi en 1795 à Irig. Le poète anonyme donne une description de l'épidémie et ses terribles conséquences: 2548 morts ou 52% de toute la population et 402 maisons détruites et incendiées.

Dr S. A. COOK, ŽRTVA PEGAVOG TIFUSA U VALJEVU 1915. GODINE

Dragoljub DIVLJANOVIĆ

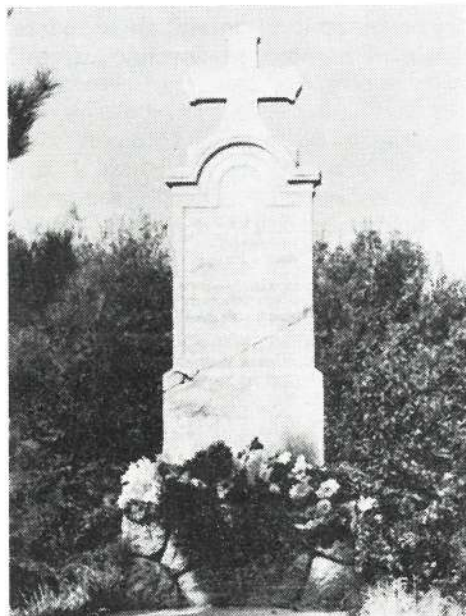
Na starom Bairskom groblju u Valjevu počiva Amerikanac dr S. A. Cook, žrtva pegavog tifusa iz 1915. godine. On je bio član misije Američkog Crvenog Krsta koja je došla u Valjevo da suzbije pegavac za vreme Prvog svetskog rata.

Ovaj lekar koga se i danas sećaju sa najvećim divljenjem retki stari Valjevci, zaslužuje istovremeno i najveću počast i priznanje Srpskog naroda.

Vršeći vakcinaciju Srpske vojske protivu tifusa, on je odbio da poslednju preostalu dozu dade sebi i tako se zaštiti od ove bolesti. Vakcinu je dao jednom srpskom vojniku, sa obrazloženjem da je ona vojniku potrebna jer on brani svoju otadžbinu od neprijatelja. Sebi će dati drugu čim prispe sledeća pošiljka vakcine. Ali plemeniti i čovekoljubivi lekar nije dočekao sledeću pošiljku. Dobio je pegavi tifus i umro pre nje.

Nad grobom dr S. A. Cook-a podignut je (sada već oštećen) spomenik sa natpisom: GREATER LOVE HATH NO MAN THAN THIS THAT A MAN LAY DOWN HIS LIFE FOR HIS FRIENDS, što u slobodnom prevodu znači: nema veće žrtve od one kada čovek da i svoj život za svoje prijatelje.

O plemenitom gestu dr S. A. Cook-a nismo do sada nigde našli podataka niti nam je poznato da je njemu zbog toga ukazana počast i priznanje. Radi toga ovaj kratak osvrt na njega, neka bude izraz naše zahvalnosti prema njegovom delu i našeg divljenja prema njegovoj žrtvi.

Dr. S. A. COOK, A VICTIM OF TYPHUS, IN VALJEVO, SERBIA, IN 1915.

Dr S. A. Cook, member of the American Red Cross Mission, arrived in spring of 1915 to Serbia, to fight an epidemic of typhus, died early in 1915 and was buried at the cemetery „Bairsko groblje“, shortly before German and Austro-Hungarian armies invaded Serbia.

Dr Cook has injected the last dose of vaccine, intended for his own protection from typhus, to a young soldier, explaining that he, doctor Cook, will get his vaccination from the first next coming shipment, but unfortunately it came too late, after doctor's death of typhus. There are still old men remembering Dr Cook, who was „a good man, excellent physician and a real Serbian friend.“

This short retrospection is to express our gratitude to defunct Dr Cook. The inscription on tombstone reads: GREATER LOVE HATH NO MAN THAN THIS THAT A MAN LAY DOWN HIS LIFE FOR HIS FRIENDS.

OSVRTI

NEKOLIKO RIJEČI PRO DOMO SUA U POVODU KATIĆEVA ČLANKA O SRPSKIM SREDNJOVJEKOVNIM BOLNICAMA

Mirko D. GRMEK

U časopisu „Acta Historica Medicinæ, Pharmaciae, Veterinae“ objavio je Relja V. Katić, profesor Veterinarskog fakulteta u Beogradu, članak pod naslovom „O sličnosti između bolnice manastira Dečana sa bolnicom Pantokratorovog manastira u Carigradu i vremenu njenog postojanja“ (*Acta Med. Hist.*, IV, 1964, br. 1—2, str. 29—41). Članak ne donosi dosad nepoznati historijski materijal, a njegovi su zaključci bili već više puta formulirani na sličan način od drugih autora; ipak nešto je originalno: napadaj na moj rad.

Treba odmah objasniti pozadinu. Između mene i Katića postoji otvoreni sukob, jer sam ga javno optužio da se „poslužio bitnim podacima iz tuđe radnje još prije njena publiciranja i štampao ih kao da su rezultat vlastitih istraživanja“ (vid *Lij. vjes.*, 84/1962, str. 15). Reč je bila o interpretaciji i problemu podrijetla Hilendarskog medicinskog kodeksa br. 517. Nadao sam se da će moja izjava dovesti do polemike, pa sam pripremio i još uvijek čuvam obilnu dokumentaciju o Katićevu postupku. Isto sam tako mislio da će Katić reagirati na moju kritiku njegove knjige „Medicina kod Srba u Srednjem veku“ (Beograd, SAN, 1958), napose na moju tvrdnju da su njegovi podaci o signaturama izvora velikim dijelom netačni. No, on je preko toga šutke prešao i javio se tek kao — kritičar mojih publikacija!

Ne želim krenuti Katićevim stopama i sada, za uzvrat, nabrajati pogreške u njegovim člancima i knjigama. No, osjećam da mi je kao historičaru nauka dužnost da se branim, jer u mojim je zvanju povjerenje čitalaca od presudne važnosti.

Pošto je u početku naprijed navedena članka nabrojio sve autore koji su, po njegovu znanju, pisali o srpskim srednjovjekovnim bolnicama i dali u tom pogledu značajne doprinose, Katić spominje i mene, ali kao jedinu negativnu iznimku: „Nažalost ovo (tj. da se radi o značajnom doprinosu) se ne može reći za prikazivanje njihove prošlosti i u člancima M. D. Grmeka (Medicinska enciklopedija) jer sadrži greške“.

U bilješci se precizira da je reč o mojim člancima u Medicinskoj enciklopediji, knj. 8, 1964, str. 218 i 205. Ako se pogleda osmi svezak Medicinske enciklopedije, vidi se da na str. 218 nema o starim srpskim bolnicama niti riječi. Na str. 105 (ili tačnije 104—105) odista se raspravlja o toj temi, ali u okviru općeg članka „Povijest medicine“. Neobično je da Katić ne citira ovdje moj članak „Bolnica“, objavljen u toj istoj enciklopediji, iako ga dobro poznaje, pa se njime u drugim prilikama čak i poslužio. Uopće se ne spominje moj jedini zasebno objavljeni članak sa srodnom tematikom: „Medicina na području Jugoslavije u srednjem vijeku“, *Medicinar*, 1960, br. 9—10. Pri kritičkoj ocjeni važno je imati na umu da se u mojem prilično raznovrsnom istraživačkom radu nikad nisam bavio pitanjem